

ÖTLETPOSTA

4. csomag
2006. október

Antalné Szabó Ágnes

MOZGÁSOS HELYESÍRÁSI GYAKORLATOK

A következő gyakorlatok arra mutatnak példákat, hogy a helyesírást is lehet mozgásos, helyváltogatást igénylő feladatokkal gyakoroltatni. Bár ezek a gyakorlatok némi zajjal, látszólagos rendtelenséggel járnak, érdemes alkalmazni őket, hiszen a diákok örömmel állnak fel a helyükről, és szívesen beszélnek meg egymással a feladatmegoldást. Ezáltal érdeklődőbbek lesznek, több lehetőségük lesz megszólalásra, a diákkommunikáció nő, a tanári kommunikáció csökken az órán.

I. PÁRKERESŐ

Az 1–12. évfolyamnak ajánljuk

A feladat előkészítése:

A tanár (vagy egy-egy diák) messziről is jól olvasható szóképeket készít. Szükség van még ragacsra, amellyel a papírcsíkokat fel lehet ragasztani a táblára.

A feladat:

- Húzzatok a kártyák közül egyet-egyét! Majd keressétek meg a párokat az osztályban!
- Tegyétek fel a párokat a táblára, majd menjetek a helyetekre!

3–6. évfolyam

Példa keresi a típust megnevező szót.

<i>Hold</i>	<i>személynév</i>
<i>Magyar Nemzet</i>	<i>díjnév</i>
<i>Cirmos</i>	<i>intézménynév</i>
<i>Honda</i>	<i>földrajzi név</i>
<i>Kazinczy-díj</i>	<i>cím</i>
<i>Magyar Államvasutak</i>	<i>állatnév</i>
<i>Fekete István</i>	<i>csillagnév</i>
<i>Szeged</i>	<i>márkanév</i>

3–6. évfolyam

Példa keresi a hasonló példát.

<i>Hold</i>	<i>Arany János</i>
<i>Magyar Nemzet</i>	<i>Kossuth-díj</i>
<i>Cirmos</i>	<i>Kolozsvár</i>
<i>Honda</i>	<i>Bodri</i>
<i>Kazinczy-díj</i>	<i>Nemzeti Múzeum</i>
<i>Magyar Államvasutak</i>	<i>Opel</i>
<i>Fekete István</i>	<i>Népszabadság</i>
<i>Szeged</i>	<i>Nap</i>

8–10. évfolyam

Az azonos szabály szerint írandó szavak keresik egymást.

<i>gabonakereskedelem</i>	<i>ámul-bámul</i>
<i>időjárás-jelentés</i>	<i>repülőgépmotor</i>
<i>kétarasznyi</i>	<i>férfi főszereplő</i>
<i>locspocs</i>	<i>tarkabarka</i>
<i>kőrísa asztal</i>	<i>felelősségvállalás</i>
<i>gyermeküléshuzat</i>	<i>borjúbőr táska</i>
<i>fúr-farag</i>	<i>facsemete-ültetés</i>
<i>tüzér főhadnagy</i>	<i>liszteszák</i>
<i>meséskönyv</i>	<i>sokmilliós</i>

9–12. évfolyam

A szabály keresi a hozzá illő példát.

kötőjel a szótagszámlálás szabálya miatt	<i>keramitburkolat</i>
anyagnévi jelzős szerkezet egybeírása	<i>Kinizsi-vár</i>
anyagnévi jelzős szerkezet különírása	<i>hepehupa</i>
számnévi jelzős szerkezet különírása	<i>étlen-szomjan</i>
számnévi jelzős szerkezet egybeírása	<i>csetlik-botlik</i>
főnévi jelzős szerkezet különírása	<i>selyem nyakkendő</i>
ikerszó kötőjeles írása	<i>maholnap</i>
ikerszó kötőjel nélküli egybeírása	<i>tizenkét szintes</i>
valódi mellérendelő összetett szó kötőjeles írása	<i>telefon-előfizető</i>
valódi mellérendelő összetett szó kötőjel nélküli egybeírása	<i>használtruha-kereskedés</i>
tulajdonnév és köznévi kötőjeles egybeírása	<i>négyszemélyes</i>
mozgószabály	<i>vendég bácsi</i>

Fontos, hogy a páros gyakorlat után közösen is olvassuk el a táblára feltett párokat, és ha szükséges, javítsuk őket.

II. CSALÁDKERESŐ

Az 1–12. évfolyamnak ajánljuk

Ez a feladat csak abban tér el a párkereső feladattól, hogy több (3-4 vagy akár több) azonos típusú szó keresi a társait. De játszhatjuk úgy is, hogy egy-egy szabály keresi a hozzá illő példákat. Így a keresés végén 3-4 fős, esetleg nagyobb létszámú csoportok alakulnak ki az osztályban. Az 1. évfolyamos diákok játszhatják úgy, hogy az azonos számú betűből álló szavak keresik egymást.

III. SZALADGÁLÓS SZÓKERESŐ

Az 1–12. évfolyamnak ajánljuk

A feladat előkészítése:

A tanár előre felír (az életkortól függően) 6–12 nehéz helyesírású szót szókértékára. Majd leteszi a szókértéket különböző, jól látható helyekre az osztályban: a padlóra, az ablakpárkányra, a tanári asztalra, a falra stb.

A feladat:

- Alakítsatok párokat! A pár egyik tagja lesz a diktáló, a másik a jegyzetelő.
- Azután a diktálók egyszerre indulnak szókeresésre. Minél rövidebb idő alatt diktáljátok le a megtalált és elolvasott szavakat a társatoknak!
- Amikor a jegyzetelő diák hiánytalanul leírta a szavakat, a diktáló tanuló ellenőrzi, majd feltett kézzel jelzi, hogy készen vannak.

Játékszabály:

A szókérttyákat nem szabad felemelni. A diktálók olvassák el, jegyezzék meg, majd a helyükön emlékezetből diktálják le az elolvasott szavakat! A diktálók feladata az is, hogy pontosan mondják meg a társuknak, hogyan kell írni a lediktált szót. Az a páros nyer, amelyik jegyzetelő tagja legelőször hibátlanul leírja az összes szót. A verseny után minden pár ellenőrzi, hogy helyesen írták-e le a szavakat!

3–6. évfolyam

A)

<i>állomás</i>	<i>vallomás</i>	<i>poggyász</i>	<i>mennyezet</i>	<i>szakáll</i>
<i>pötty</i>	<i>balett</i>	<i>kakukk</i>	<i>gramm</i>	<i>csekk</i>

B)

<i>szalag</i>	<i>szőlő</i>	<i>szűj</i>	<i>csat</i>	<i>elem</i>
<i>háló</i>	<i>bakancs</i>	<i>köpeny</i>	<i>agancs</i>	<i>csalán</i>

8–10. évfolyam

A)

<i>argentín</i>	<i>szervíz</i>	<i>dezodor</i>	<i>gejzír</i>	<i>kaszkadőr</i>	<i>kibic</i>
<i>múzsza</i>	<i>mártír</i>	<i>manikűr</i>	<i>pianínó</i>	<i>rezsím</i>	<i>rezsó</i>

B)

<i>akkord</i>	<i>autogram</i>	<i>bankett</i>	<i>blöff</i>	<i>karrier</i>	<i>bizarr</i>
<i>dzsip</i>	<i>mediterrán</i>	<i>protokoll</i>	<i>plüss</i>	<i>masszíroz</i>	<i>barokk</i>

IV. SZALADGÁLÓS TOLLBAMONDÁS**Az 1–12. évfolyamnak ajánljuk****A feladat előkészítése:**

A tanár kiragasztja (levehető ragacssal) a lediktálandó szavakat, szókapcsolatokat, mondatokat vagy szövegeket a terem különböző pontjaira annyi példányban, ahány három- vagy négyfős csoport alakul az osztályban. A papírok azonos tartalmúak. Majd megmutatja minden diktáló tanulóknak, hogy melyik az ő papírja. A papírok nagyjából azonos távolságra, min. 3 méterre legyenek a diktálótól.

A feladat:

- a) Alakítsatok három- vagy négyfős csoportokat! Válasszon minden csoport egy-egy tollbamondót!
- b) Egy jelre a diktálók egyszerre odaszaladnak a papírjukhoz, és amennyit lehet, megjegyeznek belőle, majd visszasietnek a csoportjukhoz. Lediktálják a csoporttagoknak a megjegyzett részletet, és azt is mondják, mit hogyan kell írni. Azután visszaszaladnak a papírjukhoz. Annyiszor fordulnak, ahányszor szükséges. Az író diákoknak a felelőségük, hogy a csoporton belül mindenki mindent egyformán írjon, ezért amíg a diktáló a papírt olvassa, a csoporton belül ellenőrzik egymás munkáját.
- c) A legvégén a diktáló ellenőrzi az egyik csoporttag füzeté alapján, hogy mindent pontosan leírtak-e. Kézfelnyújtással jelzi, amikor készen vannak. Az a csoport győz, amelyiknek a tagjai legelőször pontosan leírják mindent.

Javaslatok a diktálendő anyagra:

- nehéz helyesírású szavak, szókapcsolatok
- azonos típusú példákat tartalmazó sarkított mondatok
- szólások, közmondások
- rövid szövegek

Ha a tankönyvből választjuk a lediktálendő szavakat, mondatokat, szöveget, akkor könnyű ellenőrizni, hiszen a gyerekek a verseny után kinyitják a könyvet, és összehasonlítják azzal, amit írtak.

V. SÉTÁLÓ GYŰJTÖGETŐ **Az 1–12. évfolyamnak ajánljuk**

A feladat előkészítése:

A diákok az első lépésben minél több példát gyűjtenek valamilyen helyesírási jelenségre egyéni munkában a füzetükbe. Az életkortól és a tananyagtól függ, hogy milyen példákat kérünk. Egyszerre csak egy helyesírási típusú szó gyűjtése legyen a feladat. A gyűjtést végezhetik a gyerekek emlékezetből, a helyesírási szótárból, a magyar nyelvi tankönyvből, az irodalomkönyvből, más tárgyak tankönyveiből vagy újságokból. A gyűjtést végezhetik az órán vagy otthon. Ha otthon gyűjtenek példákat a gyerekek, akkor a példák forrása lehet az internet is.

Témajavaslatok a szógyűjtéshez:

- **1. évfolyam:** két-, három-, négybetűs (megadott betűszámú) szavak stb.
- **2–3. évfolyam:** rövid *u*-ra, hosszú *ó*-ra, *ú*-ra, *ű*-re végződő szavak, *ly*-os szavak, *j*-vel írandó szavak, példák a másképpen ejtjük és másképpen írjuk jelenségére stb.
- **4. évfolyam:** nagy kezdőbetűs szavak, igekötős igék stb.
- **5. évfolyam:** rövid vagy hosszú *i*, *u*, *ü* a szótőben, alakörző szavak, alakváltoztató szavak stb.
- **6. évfolyam:** példák a tulajdonnevek egyes típusaira stb.
- **7–12. évfolyam:** rövid vagy hosszú magánhangzót, mássalhangzót tartalmazó idegen szavak stb.

A feladat:

- a) Álljatok fel, vegyétek magatokhoz a füzetet! Vigyetek íróeszközt is! Tapsra kezdjétek el sétálni a teremben!
- b) Újabb tapsra álljatok meg! Forduljatok a hozzátok közel álló társatok felé, és cseréljétek ki a példáitokat!
- c) Újabb tapsra sétáljatok tovább!

- d) Újabb tapsra ismét álljatok meg, és cseréljétek példákat a hozzátok közel álló társatokkal!
- e) És így tovább.

VI. SZÍNKERESŐ

A 2–12. évfolyamnak ajánljuk

A feladat előkészítése:

A tanár színes lapokra helyesírási feladatokat ír. Három vagy négy színt célszerű választani, az azonos színű lapokra azonos feladatok kerülnek. Minden színből egyet-egyed teszt minden borítékba. Annyi borítékot készít elő, ahány csoport fog alakulni az osztályban.

A feladat:

- a) Alakítsatok négyfős (háromfős) csoportokat! Majd húzzatok egy-egy színes feladatkártyát!
- b) Álljatok fel, és az azonos színű feladatkártyák tulajdonosai keressék meg egymást! (Ha négy főnél többen kerülnének egy-egy csoportba, akkor két-két azonos színű csoportot is lehet alakítani.)
- c) Oldjátok meg a feladatot csoportmunkában! Minden diák jegyezze le a feladatmegoldást!
- d) Majd keresse meg mindenki az eredeti csoportját! (Alakítsatok ismét vegyes színű csoportokat!) Mutassátok be csoporttársaitoknak, hogyan oldottátok meg a feladatot!

Fontos, hogy minden lépésnél írjuk fel a táblára, mennyi idő áll a gyerekek rendelkezésére. Célszerű minden csoportban kijelölni egy-egy feladatmestert, ő ügyel a rendre és az idő betartására.

Javaslat az időbeosztásra (ezt menet közben célszerű írni a táblára):

1. Csoportalakítás, kártyahúzás
2. Azonos színű társak keresése, azonos színű csoportok alakítása (1 perc)
3. Feladatmegoldás csoportmunkában. (5 perc)
4. Vegyes színű csoportok alakítása (1 perc)
5. A feladatmegoldás bemutatása a csoportban (4 x 1 perc)

3–5. évfolyam

A feladat előkészítése:

Elkészítjük a színes feladatkártyákat, és borítékba tesszük őket. A táblát annyi elkülönített területre osztjuk, ahány színt használunk.

„Színes” feladatok

Kék feladat

Alkossatok humoros mondatokat *ly*-os szavakból! Írjátok fel a mondatokat a táblára!

Zöld feladat

Alkossatok mondatokat *j*-t tartalmazó szavakból! Írjátok fel a mondatokat a táblára!

Sárga feladat

Alkossatok mondatokat rövid *i*-t tartalmazó szavakból! Írjátok fel a mondatokat a táblára!

Piros feladat

Alkossatok mondatokat hosszú *i*-t tartalmazó szavakból! Írjátok fel a mondatokat a táblára!

A táblán levő mondatokat akkor ellenőrzik a gyerekek, amikor a saját (vegyes színű) csoportjukba visszamennek, és bemutatják a többieknek a feladatmegoldást.

8–12. évfolyam

A feladat előkészítése:

Elkészítjük a színes feladatkártyákat, és borítékba tesszük őket. A táblát annyi elkülönített területre osztjuk, ahány színt használunk.

„Színes” feladatok

Kék feladat

- Olvassátok el figyelmesen a hiányos szabályokat! Értelmezzétek őket! Majd húzzátok alá azt a kifejezést, amelyik beleillik a szabályba!
- Írjátok mindegyik szabályhoz két-két olyan példát, amelyek a szabály tartalmát bizonyítják!
- Írjátok fel a példákat a táblára!

Elválasztáskor a *ch* **egy betűnek (1) – két betűnek (2)** számít.

Az *au*, *eu* betűkapcsolatok **elválaszthatók (1) – nem választhatók el (2)**.

Megoldás: 1. Példa: *pe-ches*, *Ri-chárd*

Megoldás: 1. Példa: *a-u-tó*, *E-u-ró-pa*

Zöld feladat

- Olvassátok el figyelmesen a hiányos szabályokat! Értelmezzétek őket! Majd húzzátok alá azt a kifejezést, amelyik beleillik a szabályba!
- Írjátok mindegyik szabályhoz két-két olyan példát, amelyek a szabály tartalmát bizonyítják!
- Írjátok fel a példákat a táblára!

Ha a keltezésben a napok sorszáma után **névutó (1) – toldalék (2)** következik, a számok után a pontot ki kell tenni.

A keltezésben nem teszünk pontot az évszám után, ha az utána következő hónapnévvel vagy egyéb szóval **birtokviszonyban van (1) – nincs birtokviszonyban (2)**.

Megoldás: 1. Példa: *március 15. után*, *december 24. előtt*

Megoldás: 1. Példa: *2006 októbere*, *2007 tavaszán*

Sárga feladat

- Olvassátok el figyelmesen a hiányos szabályokat! Értelmezzétek őket! Majd húzzátok alá azt a kifejezést, amelyik beleillik a szabályba!
- Írjátok mindegyik szabályhoz két-két olyan példát, amelyek a szabály tartalmát bizonyítják!
- Írjátok fel a példákat a táblára!

A megismételt igekötőket kötőjellel kapcsoljuk össze, és **különírjuk őket az igétől (1) – egybeírjuk őket az igével (2)**.

Az ellentétes jelentésű igekötőket kötőjellel kapcsoljuk össze, és **különírjuk őket az igétől (1) – egybeírjuk őket az igével (2)**.

Megoldás: 2. Példa: *ki-kinéz, fel-felpillant*

Megoldás: 1. Példa: *ki-be járkál, oda-vissza futkos; de kivétel: összevissza szaladgál*

Piros feladat

- Olvassátok el figyelmesen a hiányos szabályokat! Értelmezzétek őket! Majd húzzátok alá azt a kifejezést, amelyik beleillik a szabályba!
- Írjátok mindegyik szabályhoz két-két olyan példát, amelyek a szabály tartalmát bizonyítják!
- Írjátok fel a példákat a táblára!

A tulajdonnevekhez a *-féle* szóelemet **kötőjellel (1) – kötőjel nélkül (2)** kapcsoljuk.

A *díj, emlékérem* szavakat a díjak nevében a tulajdonnévhez **kötőjellel (1) – kötőjel nélkül (2)** kapcsoljuk.

Megoldás: 1. Példa: *Kossuth-féle, Petőfi-féle*

Megoldás: 1. Példa: *Kossuth-díj, Fazekas-emlékérem*

További „színes” feladatok, kiegészítendő szabályok

Azokban a szavakban, amelyek végső *h* hangját nem ejtjük, a *-val, -vel* rag **hasonul (1) – nem hasonul (2)**.

Megoldás: 2. Példa: *dühvel, pléhvel*

A *tesz, vesz, visz, eszik, iszik, hisz* igék felszólító módú, határozott ragozású alakjaiban a *-d* igei személyragot **röviden (1) – kettőzve (2)** írjuk.

Megoldás: 2. Példa: *tedd, vedd*

A *-beli* képzőt a címekhez **kötőjellel (1) – kötőjel nélkül (2)** kapcsoljuk.

Megoldás: 1. Példa: *Egri csillagok-beli, Képes Újság-beli*

Hivatalos levelek megszólításában a főneveket **nagybetűvel (1) – kisbetűvel (2)** szokás kezdeni.

Megoldás: 1. *Tisztelt Polgármester Úr! Mélyen tisztelt Asszonyom!*

Hosszú (1) – rövid (2) mássalhangzót írunk azokban a szavakban, amelyekben az *ez, az* mutató névmáshoz *-beli* képző kapcsolódik.

Megoldás: 1. Példa: *ebbeli, abbeli*

Ez a feladat nemcsak a helyesírási készséget, hanem a szövegértést is fejleszti. Ha elegendő számú helyesírási szabályzat van az osztályban, akkor kérhetjük a csoportoktól a szabálykiegészítés ellenőrzését a szabályzat segítségével. Külön feladat lehet, hogy keressék meg a megfelelő szabálypontot a szabályzatban, sőt a példákat is írhatják onnan a gyerekek.

Kellemes mozgást, örömteli helyesírás-gyakorlást kívánok!

A szerző